

Kati Launis

Naisista ja historiasta – pohjoismaalaisittain

**VII Nordiskt Kvinnohistorikermöte
Kön, makt, våld – kön, källor, kontext
Göteborg 8.–11.8.2002**

Järjestyksessä seitsemäs pohjoismainen naishistorioitsijatapaaminen pidettiin Göteborgin lähellä Kungälvissä 8.–11. elokuuta. Tapaamisen järjestäjinä toimivat Göteborgin yliopiston historian laitos sekä alan tieteellinen yhdistys SKOGH (Sveriges Kvinno- och Genushistoriker).

Yli sata osallistujaa keränneessä seminaarissa keskityttiin tällä kertaa pohtimaan sukupuolen, vallan ja väkivallan kytköksiä. Teema oli houkuttellut paikalle puheenvuoroja ja alustuksia ajallisesti ja temaattisesti laajalta tutkimusalueelta. Laaja-alaisuus on myös yksi seitsemättä kertaa pidetyn konferenssin periaatteista, sillä edustettuina ovat niin nykyhistoria kuin menneet vuosikymmenet ja vuosisadatkin. Samoin mukaan toivotaan tutkimustyön alkutaivaltaajia sekä pidemmällä olevia tutkijoita.

Joka kolmas vuosi järjestettävässä konferenssissa on kantavana ideana ollut osallistujamäärän tasainen jakaantuminen eri Pohjoismaiden kesken. Tämä ei Kungälvin konferenssissa toteutunut, sillä jo pikainen laskutoimitus osanottajalistalta kertoo ruotsalaisten tutkijoiden valtaisan määrän: Ruotsista mukana oli yli 80 tutkijaa, Tanskasta ja Suomesta kummastakin kymmenisen, Islannista ja Norjasta alle kymmenen kummastakin. Ruotsin edustus oli vahva, mutta muiden pohjoismaalaisten kannattaa jatkossa pitää huolta siitä, etteivät jää eksoottisiksi poikkeamiksi osanottajien joukossa!

Korkealta näkee kauas

Alkajaisillan pääpuhujaksi odotettu Thomas Laqueur Berkeleyyn yliopistosta joutui monien pettymykseksi perumaan osallistumisensa privaattisyydestä. Häntä paikattiin kansallisin voimin: Ann-Katrin Hatje Uumajasta analysoi Edvard Forrströmin piirustuksia sukupuolinäkökulmasta, Jonas Liliequist niin ikään Uumajasta puhui epämiehekkyydestä retorisena strategiana ja Birgitta Svensson Tukholmasta pohti vastustuksen sukupuolta ja tiedon rajoja. Yksi konferenssin ominaispiirteistä kävi selväksi heti alkajaisiltana. Keskustelu oli alusta loppuun asti vilkasta ja aikarajat paukkuivat – tosin jatkossa salista selvittiin iltaisin ulos jo ennen alkajaisillan kello yhtätoista.

Seminaariohjelma rakentui puolen tunnin puheenvuoroista ja teemoittain jaotelluista sessioista. Sessioita yhdisti sukupuolinäkökulma kytkeytyneenä ryhmästä riippuen valtaan, ruumiillisuuteen, talouteen, kansalaisuuteen, perheeseen, mediaan ja muotiin sekä eliitteihin. Ryhmissä oli mistä valita, ja koska seminaarialue oli pieni ja hyvinkin hallittava, sukkulointi eri ryhmien välillä onnistui myös mainiosti.

Vaikea seminaaripaikassa oli tosiaan eksyä, koska silloin olisi pudonnut, ja korkealta. Nordiska Folkhögskolan Kungälvissä, noin kahdenkymmenen minuutin bussimatkan päässä Göteborgista, sijaitsee korkealla vuorella. Tuloiltapäivän helteessä, matkalaukkuja ylös rahdatessa, tämä ei näyttäytynyt erityisen positiivisena seikkana. Rahtaamisen edut kävivät ilmi vasta perille päästyä. Näköalat yli metsien keskiaikaiseen linnoitukseen olivat komeat. Tiukasta aikataulusta johtuen aikaa Kungälviin tutustumiseen ei paljon jäänyt, mutta jonkun verran kuitenkin. Taloista monet olivat peräisin 1600-luvulta, peruskorjausintoa näytti omistajilla riittävän, pelakuut kukkivat ja kissat lorvailivat. Vähän kuin olisi astunut Elsa Beskovin kuvittaman lastenkirjan sivuille.

Bohus fästning, konferenssipaikan vaatimaton ikkunanäkymä.

Sukupuoli / lain koura / valta

Valtaan ja sukupuoleen keskittyvän pääsession kolme ensimmäistä alustajaa pohtivat eri näkökulmista kysymystä avioliitonsisäisestä, naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Edelleen päivänpolttava kysymys sai ympärilleen historiallista perspektiiviä, kun sitä ruodittiin 1700-luvulta 1900-luvun alkuun. Rosemarie Fiebranz toi alustuksessaan esiin väkivallan vaikutukset erään tapaustutkimuksen yhteydessä. Kyse oli vuonna 1760 hukuttautuneen, väkivaltaisen aviomiehensä vallan alla eläneen talonpoikaisvaimon itsemurhan syistä. Oliko tämän talonpoikaisvaimon kohdalla kyse erikoistapauksesta vai jollain lailla "normaalitilanteesta" tietyssä sosiaalisessa ja historiallisessa kontekstissa? Kyse oli Fiebranzin mukaan miehisestä talonpoikaiskulttuurista ja naisten mahdollisuuksista vastustaa sitä – tässä tapauksessa vastustuksen keinona näyttäytyi kuolema.

Christine Bladhin alustus taustoitti edellistä tuodessaan esiin pahoinpitelyn naisten avioerohakemusten pääperusteena Tukholmassa vuosina 1754–1860. Ongelmana näissä pääsääntöisesti alempien yhteiskuntaluokkien naisten hakemuksissa oli se, että pahoinpitely ei ollut pätevä syy, ellei voitu todistaa naisen hengen olleen vaarassa. Marie Erikssonin puheenvuoro muistutti siitä tosiseikasta, että Ruotsissa vasta vuoden 1864 jälkeen miehellä ei enää ollut laillista oikeutta pahoinpidellä vaimoaan. Siihenkin asti pahoinpitelyn rajat oli toki määritelty, mihin edellisessäkin puheenvuorossa jo viitattiin. Vaimon pahoinpitely kuului jokamiehen oikeuksiin, mutta vaimoa ei

lain mukaan saanut pahoinpidellä "siniseksi ja veriseksi, halvautuneeksi tai rammaksi".

Itseäni sykehdyttänyt, vaikka ehkä monille historiantutkijoille tuttu juttu, oli Helene Carlbäckin alustus neuvostovenäläisestä vuoden 1918 perhelaista, jota pidettiin siihenastisen maailman edistyneisimpänä. Bolševikkien valtaantumisen myötä säädettyyn lakiin kuuluivat mm. täydellinen tasa-arvo naisille ja miehille lain edessä, laillistettu abortti, yhteiskunnan järjestämä lasten päivähoido ja äitiysavustus sekä aviopuolisoiden oikeus omaan omaisuuteen. Miten tällainen laki saattoi olla mahdollinen maassa, joka monista poliittisista ja sosiaalisista näkökohdista katsottuna näyttäytyi hyvinkin takapajuisena?

Carlbäck antoi tähän vastaukseksi paitsi marxilaisen ideologian myös Charles Fourierin ja muiden utopistisocialistien opit, jotka visioivat mm. kollektiiviseen lastenkasvatukseen ja vapaaseen seksuaalisuuteen perustuvaa yhteiskuntaa. Lisääkin syitä löytyi: tarve uudistaa lainsäädäntöä ja toive lähitulevaisuudessa tapahtuvasta kansainvälisestä vallankumouksesta. Keltanokkakuulijalle tämä oli tärkeä muistutus siitä, miten ideologiat ja historiallinen tilanne ohjaavat lainsäädäntöä ja miten moderneilta vaikuttavista tilanteista historiassa on luotu. Tämäkin radikaali laki sai sittemmin väistyä 1930–40-luvun konservatiivisempien perhemallien tieltä.

Yhtenäisempää, teoreettisempaa teemaa ja sen ympärille rakennettuja yhteiskeskustelua jäin seminaarilta kaipaamaan. Sellaisen olisi voinut muodostaa vaikkapa historiantutkimuksen etiikkaan tai lähteidenkäyttöön liittyvä problematiikka, joka otsikossa nostettiin esiin mutta joka käytännössä jäi miltei huomiotta.

Kaurismäkeä kungälviläisittäin

Koska ruoka, juoma ja muut aistilliset mukavuudet ovat ehdottoman tärkeitä asioita elämän ja erityisesti tieteellisen seminaarin leppoisan kulun kannalta, ruotsalaisille järjestäjille täytyy tämän puolen huomioimisesta antaa (lähes) täydet pisteet. Enpä sano mitään varsinaisesta seminaarin "arkiruoaasta" kumiperunoineen ja kastikkeineen, mutta seminaarisalien hedelmäkorit, vesipullot ja ajoittainen viinibuffet eivät totisesti vaikeuttaneet tieteentekoa ja -kuuntelua. Erityismaininnan ansaitsee juhlaillallisten länsirannikon seisova pöytä, johon kuului meren mönkijöitä ja kalaa eri muodoissaan.

Lauantai-illan juhlissa kukin maa pääsi estradille. Suomalaisten Aki Kaurismäki -muunnelma sai valehtelematta ihastuneen vastaanoton. Ja mikä ettei, kun kaikki oli kohdallaan, erityisesti se kansallinen itseironia (suomalaisethan, kaikki suomalaiset, ovat vähäpuheisia, juroja ja suhtautuvat elämään vakavasti). Pienoisnäytelmän juoni oli nerokas: Suomen historian professuuria hakeva nainen, joka ei saa omakseen professuuria vaan kylläkin professorin. Samoin näyttelijäsuoritukset hipoivat pilviä, ja replikointi oli kaurismäkeläisen ytimekästä. Sellaiset vuorosanat kuin "Vill bli professor" ja "Dröm du!" jäivät kaikumaan lähtemättömästi kuulijoiden mieliin.

Jo taidepläjäyksen alkuteksti "Det var en gång ett land långt i östern, som hade en kvinnlig president men som aldrig hade haft en kvinnlig

professor i Finlands historia" hiljensi yleisön. Näytelmillä ja fiktiivisillä teksteillä laajemminkin on usein vahvat kytkökset todellisuuteen. Oman painoarvonsa esitykselle antoikin sen vahva todellisuuspohja.

Näkymisiin Suomessa vuonna 2005!

Minulle kirjallisuudentutkijana ja aloittelevana seminaarikävijänä Kungälvin konferenssi ei ollut oman tutkimuksen kannalta varsinainen täsmäseminaari, mutta muuten antoisa kokemus. Onnistunut seminaarikokemus koostuu kävijästä riippuen eri lohkoista, mutta Kungälvissä omat lohkoni (a: yleinen seminaarikokemuksen karttuminen: kuka mitä missä milloin?, b: alustusten ja keskustelujen kuuntelu ja sivistyminen, c: kommentaattorin uran juhlava alku, d: yleinen hauskanpito ja e: turistina käyskentely) kyllä takasivat mieleenpainuvan kokemuksen.

Seuraavassa naishistoriakonferenssissa kolmen vuoden päästä on isäntämaavuorossa Suomi. Vuoden 2005 tapahtuman vastuuhenkilöiksi Suomessa nimettiin Anu Lahtinen (Turun yliopisto / historian laitos) ja Sari Rauhamäki (Helsingin yliopisto / yhteiskuntahistorian laitos). Tapaamisiin kolmen vuoden päästä – sankoin ja tasapuolisesti pohjoismaisin joukoin, toivottavasti.

Komentointi käynnissä. Kuvassa vasemmalta oikealle alustajat Maarit Leskelä ja Kaisa Vehkalahti sekä kommentaattorit Anna Jansdotter ja Kati Launis.

* * *

Teksti: Kati Launis

Kati Launis työskentelee tutkimusassistenttina Suomen Akatemian projektissa "Naiset kuvaajina ja kuvattavina 1800-luvun suomalaisessa proosassa" ja tekee väitöskirjaansa naisten kirjoittamista romaaneista 1840–60-luvun Suomessa. Katin löytää Turun yliopiston Jusleniasta, kotimaisen kirjallisuuden oppiaineesta.

ENNEN JANYT
Historian tietosanomat